

TEOLOGIE SVÁTOSTI BIŘMOVÁNÍ

Jan Šlégr

Článek, na jehož začátku se nyní čtenář nachází, je shrnutím vybraných kapitol o biřmování z knihy *Křesťanská iniciace*, jejímž autorem je Matias Augé (dále A). Kniha má dvě části. V první se pozornost zaměřuje na křesťanskou iniciaci v dějinách. V šesti kapitolách se autor věnuje jednotlivým historickým obdobím počínaje biblickými základy a konče jejím současným slavením. Ve druhé části autor nabízí systematický pohled na křesťanskou iniciaci a ve dvou oddílech se nejprve věnuje křtu a pak biřmování. Knihu uzavírá kapitola o eucharistii, neboť k ní křesťanská iniciace směřuje. Naše pojednání je rozděleno do dvou částí. Začneme biřmováním v dějinách spásy a pak se zaměříme na slavení této svátosti. Jestliže je první část až na několik málo vět překladem celého původního textu, druhá část je spíše jeho souhrnem. Důvod k rozdílnému přístupu je v podstatě dvojitý: omezenost co do rozsahu příspěvku v rámci časopisu a užitečnost informací pro čtenářskou obec.¹

Přestože je hlavní pozornost tohoto článku soustředěna na svátost biřmování, považuji za důležité se nejprve zastavit u křtu, biřmování a eucharistie jako u jednoho svátostného celku, neboť na počátku křesťanství se tyto svátosti slavily při jedné bohoslužbě. Všechny tři svátosti uskutečňují včlenění člověka do Kristova tajemství tím, že mu dávají účast na Kristově spasitelném velikonočním díle, k němuž se přichází postupně a různými způsoby: jednou provždy křtem a biřmováním, opakovaně v eucharistii. Eucharistie není pouze svátostí uvádějící do křesťanského života, ale je také svátostí těch, kdo již byli uvedeni, a je středem celého křesťanského života (A, 21n). **Zabývat se tedy svátostí biřmování „znamená neztrácet ze zřetele historickou, liturgickou a teologickou jednotu, která je mezi ní a svátostí křtu a také jejich vzájemným vztahem k eucharistii“** (A, 24).

Tertulián souhrnně popisuje jednotu svátostného slavení slovy: „Tělo se obmývá, aby se duše očistila; tělo je pomazáváno, aby duše byla posvěcena; tělo je označováno, aby duše byla vyzbrojena; tělo je vzkládáním rukou zastíněno, aby i duše byla duchovně osvícena; tělo je živeno tělem a krví Kristovou, aby i duše byla Bohem nasyčena.“²

1. Biřmování v dějinách spásy

Původní slavení svátosti křtu a biřmování v rámci jedné bohoslužby se v západní církvi během dějin změnilo. Osamostatnění svátosti biřmování mělo vliv na teologické vnímání jak této svátosti, tak celé křesťanské iniciace.

Na svátost biřmování se chceme dívat z hlediska činnosti Ducha svatého, tak jak se ukazuje v dějinách spásy. Pozastavíme se tedy u pohledu kristologického, pneumatologického (svatodušního), ekleziologického a eschatologického. Jedná se o hlediska, mezi kterými panuje velmi niterný vztah, jsou mezi sebou navzájem propojena.

Ve skutečnosti jsou křest a biřmování mezi sebou hluboce propojeny jako velikonoční svátosti, které uskutečňují jednu jedinou událost účasti na tajemství smrti a vzkříšení Krista a „pomazání“ Duchem; ten nás provází dějinami až k jejich naplnění. „Biřmování ve křtu: **křesťanská spása jako dar Ducha.** Spásu nelze rozebrat na mezi sebou nezávislé části, čas od času darované křesťanům jako fragmenty. Nacházíme se spíše před jediným a velmi obsažným tajemstvím spásy, jehož různé aspekty se překládají různými symboly. Úvahy o identitě svátosti biřmování a jejího přednostního vztahu k Duchu svatému je potřeba nahlížet optikou jednoty a vzájemnosti.“³

a) Kristologický rozměr biřmování: připodobnění Kristu Pomazanému Ačkoli má svátost biřmování silné svatodušní rysy, které jsou dokonce posílené stávajícím obřadem biřmování, zaměříme se nejprve na kristologický rozměr, neboť ten je prvopočáteční v každé svátosti. Kristologické kořeny této svátosti nacházíme v samotném úvodu k obřadům biřmování (dále OB): „Tento dar Ducha Svatého **dokonaleji připodobňuje křesťany Ježíši Kristu a naplňuje je silou, aby mohli Kristu vydávat svědectví, a tak ve víře a lásce vytvářet jeho tajemné tělo.**“⁴

Přítomnost a činnost Ducha svatého je naznačena už na stránkách Starého zákona, zvláště v některých činech a klíčových postavách dějin spásy: „proroci ve Starém zákoně hlásali, že Duch Pána spočine na očekávaném Mesiáši (Iz 11,2)“ (KKC 1286), vzhledem ke Kristově spásnému poslání, které vrcholí v tajemství jeho Velikonoc (paschy). Totéž Ježíš potvrzuje v nazaretské synagoze (L 4,16–21), když vykládá úryvek z Izaiášova proroctví (61,1) obsahující slova o Duchu Páně, který je nad ním a pomazává ho prorokem, aby hlásal chudým radostné poselství. Z mystagogických katechezí církevních otců je zřejmé, že **pomazání křížem po křtu bylo spojeno s darem Ducha k připodobnění Kristu, Pomazanému.**

Teologie o Duchu svatém ve vztahu k Ježíšovi a k církvi je zvláště patrná v Lukášově díle, tedy v jeho evangeliu a ve Skutcích apoštolů. Nejdůležitější pojmenování, i když není nejčastější, které Lukáš připisuje Ježíšovi, je Mesiáš (= Kristus = Pomazaný). **V Ježíšově životě Lukáš zaznamenává různá pomazání Duchem: při vtělení, při křtu, při vzkříšení.** Ježíš je Synem Božím od početí v Mariině lůně, což se zakládá na díle Ducha svatého, z jehož moci k početí došlo. V celém Ježíšově díle je toto pomazání Duchem charakteristické.

Duch svatý se viditelným a mimořádným způsobem zjevuje při Ježíšově křtu v Jordánu, sestupuje na něj, podobně jako při prorockém pomazání (L 3,21n): plnost Ducha svatého se vylévá na Ježíše a zjevuje ho jako Pánova pomazaného a potvrzuje ho před lidmi jako Mesiáše, který zahajuje vlastní poslání Spasitele. Křest uvádí Ježíšovu mesiášskou službu. Oblečen do přítomnosti a moci Ducha ukazuje, že je připravený podstoupit všechny námahy, ponížení a utrpení, které s sebou přináší solidarita s hříš-

JAN ŠLÉGR SL.D.

Vystudoval liturgiku na Papežském liturgickém institutu v Římě. Působí jako kaplan u katedrály Svatého Ducha v Hradci Králové.

ným lidstvem. Toto pomazání při Ježíšově křtu předjímá konečně pomazání Duchem, které Ježíš obdrží ve smrti a vzkříšení.

Na základě slov Lukášova evangelia (23,46) bylo Ježíšovým posledním pozemským činem úplné odevzdání sebe sama jako Syna Otcí: „Otče, do tvých rukou odevzdávám svého ducha.“ V těchto slovech je zahrnut pravý smysl jeho smrti, jsou výrazem celého jeho smýšlení a konání, neboť naplňovala jeho ducha. Tato slova však nemohla být závěrečným aktem Ježíšova života, protože vyjadřují pouze Synovu věrnost vůči Otcí. Tento dialog si žádal odpověď z Otcovy strany, kterou bylo Ježíšovo vzkříšení mocí Ducha svatého. Ježíšovo božské synovství, které měl před vzkříšením, je totožné i po vzkříšení, přece však neprožívá bolest a poníženost v slabosti těla, ale sílu a moc posvěcujícího Ducha. Takto, i když byl Synem před vzkříšením, je možné říci, že po vzkříšení byl ustanoven Synem Božím s mocí, neboť vzkříšením je Ježíš ustanoven nejen Kristem, ale i Pánem (Sk 2,36; Ř 1,1–4). Vzkříšený Pán hlásá apoštolům a všem věřícím dar svého Ducha: „Hle, sesílám na vás, co slíbil můj Otec“ (L 24,49).

Ve výše zmíněných „pomazáních“ Krista jsme ukázali dvojí směr: 1/ Kristus je ustanoven Synem; 2/ aby naplnil své poslání.

Ve svátosti biřmování jsme připodobňováni Kristu, Pomazanému, abychom měli účast na jeho poslání a vydávali mu svědectví (OB 2). Tyto úvahy nacházejí své potvrzení mimo jiné v modlitbě, kterou se žehná křížem.

b) Pneumatologický rozměr biřmování: „plnost“ Ducha
Svátost biřmování má odedávna silné svatodušní rysy, takže bývá jednoduše nazývána „svátostí Ducha svatého“. Zdá se, že tento pneumatologický rozměr současný obřad biřmování více zdůrazňuje. V úvodu (OB 1) se říká, že pokřtění „skrze svátost biřmování přijímají Ducha Svatého...“, a pak ve vrcholném momentu slavení doprovázejí pomazání křížem slova: „Přijmi pečeť daru Ducha Svatého.“

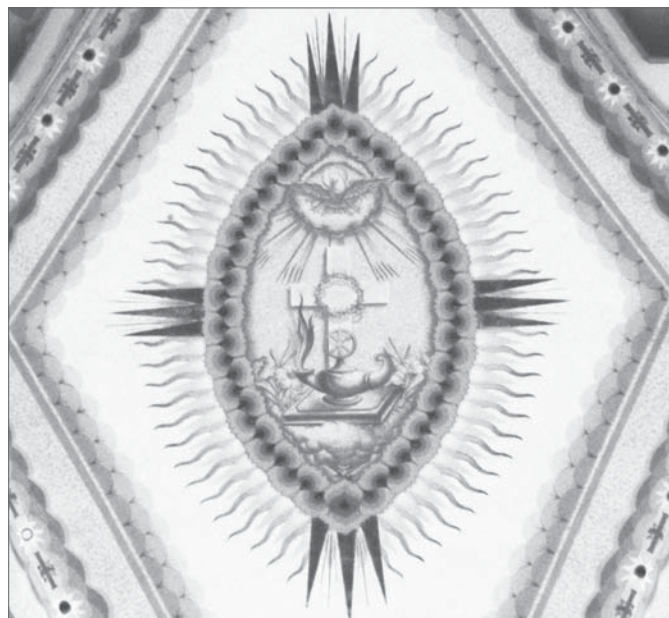
V tuto chvíli vyvstává otázka dvojího daru Ducha, který by byl darován při křtu a pak při biřmování. Dávná liturgická praxe a svědectví církevních otců na základě textů Písma připisují udělování Ducha jak křtu, tak obřadům, které následují po křtu: vzkládání rukou, pomazání křížem, nebo oběma společně. Neskýtají však žádné podklady k úvahám o různých darech Ducha, různých stupních či etapách darování jediného daru Ducha svatého.

Na základě jak apoštolské konstituce *Divinae consortium naturae* (dále DCN), kterou papež Pavel VI. vyhlásil nové obřady svátosti biřmování, tak lekcionáře připraveného pro tyto příležitosti je možné přiblížit různé činnosti a způsoby uskutečňování Ducha v dějinách spásy, zvláště na Kristu. Svátostná forma účasti na těchto dějinách je stanovena procesem křesťanské iniciace, jak můžeme číst v úvodu OB (č. 1): „Svátostí biřmování pokračují pokřtění v cestě uvádění do křesťanského života.“ Je tedy potřeba ještě jednou zdůraznit, že **přítomnost a činnost Ducha ve věřících patří k události křesťanské iniciace jako celku.** Pouze za tohoto předpokladu je možné pochopit to vlastní svátosti biřmování. Vždyť **křesťanská iniciace je organický celek**, ve kterém **každá následná událost předpokládá tu předchozí, znovu ji přijímá a utváří dle milosti jediného Ducha** vylitého Vzkříšeným na církev.⁵

Jak východní, tak západní tradice vidí zvláštní **souvislost mezi pomazáním křížem a pomazáním Duchem**, které Ježíš při-

jal po svém křtu v Jordánu (např. Cyril Jeruzalémský). Další tradiční typologie osvětluje **dar Ducha** při biřmování **ve světle tajemství letnic**. Papež Pavel VI. hovoří o „svátosti biřmování, jež v církvi takto jaksi nepřetržitě udržuje milost letnic“ (DCN). Událost letnic je zmíněna též při samotném slavení této svátosti hned na začátku vzorové promluvy. Tuto typologii svátosti biřmování připisuje i Tomáš Akvinský.

Jiní teologové⁶ hovoří o dvojím úkolu (poslání) Ducha: konstitutivním (ve křtu) a deputativním (při biřmování); podobně jako u Krista rozlišujeme vtělení a křest, a u církve Velikonoce a letnice. Další teologové zase jednoduše tvrdí, že křest nás staví do společenství s tajemstvím Velikonoc, biřmování zase s tajemstvím letnic; takže oběma svátostmi by byla zajištěna naše účast na *jediném* velikonočním tajemství; křest nás přivádí do vztahu s posláním Syna, biřmování s posláním Ducha svatého. Zdá se, že *Uvedení do křesťanského života* přijímá tento výklad, když o vztahu mezi křtem a biřmováním hovoří jako o vzájemné jednotě velikonočního tajemství, vnitřním poměru mezi posláním Syna a vylitím Ducha svatého (srov. č. 34).

Detail z kostela Svaté Rodiny v Porto Alegre, Portugalsko.
Autor fotografie: Eugenio Hansen, OFS; uveřejněno na Wikimedia (7. 7. 2011)

Tento „oddělený“ pohled na křest a biřmování nelze přehánět, neboť je potřeba je vidět v souvislosti a nikdy nezapomínat, že jednota předchází rozdělení. Nelze je rozlišit takovým způsobem, že bychom hovořili o účasti na velikonočním tajemství jen v souvislosti se křtem a na tom letničním jen ve vztahu s biřmováním. Všechny svátosti mají povahu jak kristologicko-velikonoční, tak svatodušně-letniční; jednota s Kristem je vždy společenstvím s Duchem svatým: vždyť po svém oslavení se Kristus stal oživujícím Duchem (1 K 15,45), ve svátosti biřmování nás zvláštním způsobem činí účastnými svého Ducha. Jsou-li tedy svátosti křtu a biřmování chápány v jejich hlubokém vztahu, slavi a darují výrazy s různými významy jediného Ducha, který je mesiášskou spásou nám udělenou, aby v nás trvale zůstávala.

Při biřmování se tedy hovoří o **darování** či „vylití“ **Ducha**, které někdy bývá **vykládáno ve smyslu jisté „plnosti“**. Ve vyprávění o letnicích jsou přítomna slova ukazující na plnost, jako např. „všichni byli naplněni Duchem svatým“ (Sk 2,4; srov. 2,1–2), v listech apoštola Pavla nacházíme podobnou terminologii jako výsledek činnosti Ducha (1 K 12,13; Ef 4,8–14). V latinském ob-

řadu je možné tuto plnost vidět v sedmi darech Ducha svatého. Před samotným vyvrcholením svátosti biřmování se biskup modlí nad biřmovanci se vztaženými rukama: „Všemohoucí Bože, Otče našeho Pána Ježíše Krista, tys dal ve křtu těmto svým služebníkům odpuštění a život věčný. Sešli na ně svého Ducha Utěšitele: dej jim ducha moudrosti a rozumu, ducha rady a síly, ducha poznání a lásky, a naplň je duchem bázně před tebou. Skrze Krista, našeho Pána. Amen.“ (OB 25) Sám Ježíš nazýval Ducha svatého Utěšitelem (J 14,16), výčet sedmi darů není vyčerpávajícím seznamem, ale symbolem plnosti.

Dary Ducha svatého není možné vnímat jako něco „navíc“ vzhledem ke křestní milosti, která nás činí dítětem Božím, přibytkem Ducha, údem církve. Zastupují jakoby životnost Kristovy milosti, její schopnost a téměř vnitřní požadavek k maximálnímu rozvinutí lidských schopností směrem ke vzoru, kterým je Kristus. Nejedná se tedy o žádnou odbornost či specializaci vyhrazenou některým, ale o dynamismus činný ve všech křesťanech.

Terminologie „plnosti“ a také „dokonalosti“, která je častější u církevních otců, ve vztahu k Duchu, jenž je darován při biřmování, nás přivádí k chápání účinku této svátosti **jako plnosti Božího života, jako posílení, jako nové možnosti činnosti Ducha v pokřtěných.** Ve světle tohoto učení někteří hovoří o biřmování jako o svátosti křesťanské „zralosti“. Připomínáme však, že ve všeobecném úvodu (č. 2) ke křesťanské iniciaci se výslovně píše, že „tyto tři svátosti (křest, biřmování a eucharistie) spolu navzájem natolik souvisí, že přivádějí věřící křesťany k vnitřní plnosti, aby dovršovali poslání křesťanů v církvi i ve světě“. **Svátost biřmování je naplněním charismatického procesu počátečního ve křtu, plná realizace křtu.**

c) Ekleziologický rozměr biřmování: zvláštní pouto s církví a jejím posláním

Ekleziologický rozměr je vnitřně spojen s rozměrem kristologickým. Církev se sice neztotožňuje s Kristem, ale je jeho „svátostí“, znamením a nástrojem, neboť zjevuje a uskutečňuje jeho přítomnost a spásnou činnost zvláště hlásáním evangelia a slavením svátostí. Toto může konat díky síle Ducha svatého, který v ní bydlí (viz LG 4).

Zabývat se biřmováním z pohledu ekleziologie znamená podívat se na Ducha svatého v dějinách spásy. My se omezíme na letnici, neboť tato událost otevírá život církve a dává jí sílu k rozšíření se ve světě, aby sloužila jednotě všech národů povolání ke spáse. Podobně jako **o letnicích byl Duch svatý darovaný všem a každému, také ve svátosti biřmování je darovaný celé církvi i jednotlivým biřmovancům.** Můžeme v rámci této svátosti hovořit o dvou hlediscích: komunitním a individuálním. Duch je počátek nového života, pramen charismat v církvi, ve které a pro kterou je pokřtěný povolán žít novou realitu.

O letnicích Duch svatý uskutečňuje a přivádí k plnosti skutečnost církve jako společenství věřících v jednom Duchu (1 K 12,13). Církev Ducha nemůže být jinou než církvi jednoty; jednota totiž odkazuje k Duchu, neboť žít jako bratři znamená mít téhož Ducha. S odkazem na LG 11 hovoří papež Pavel VI. o pokřtěných, kteří přijali svátost biřmování, že „jsou dokonaleji připoutáváni k církvi“.⁷

Příběh zachycený ve Sk 8,14–17 je v současnosti obvykle vykládán jako starostlivost o upevnění pouta křesťanské komunity, která vznikala mimo Judsko, s mateřskou církví v Jeruzalémě. Církevní společenství zrozené z biřmování se vztahuje přímo

k Duchu svatému darovanému o letnicích a **ve službě biskupa nachází jedno z důležitých znamení, které nejlépe vystihuje jak spojení současné církve s tou, která byla přítomna o letnicích, tak záruku věrohodnosti jejího poslání.**

Biřmování je epifanií (zjevením) a seberealizací církve v její svatodušně-letniční dimenzi. Jestliže se o Kristových Velikonocích církev „rodí“, o letnicích „se zjevuje“, protože je svátostí spásy pro všechny lidi: letnice církve se vztahují k Velikonocům podobně jako Zjevení Páně k jeho narození.

Zvláštní účinek události letnic vzhledem k Velikonocům je „síla shora“, kterou jsou apoštolové vybaveni pro svou činnost. Podobně plnost daru Ducha svatého a plnost společenství církve zavazují biřmovance vydávat naplno svědectví Kristu, sloužit evangelium a růstu Božího království.⁸ Slavením svátosti biřmování církev hlásá, že **Duch svatý je stálým pramenem její misijní aktivity** a že její poslání je totožné s posláním Ducha.

d) Eschatologický rozměr biřmování: dar Ducha lidu „posledních dní“

Zkušenost letnic v sobě obsahuje eschatologický dar Ducha. Tuto skutečnost nacházíme jasně vyjádřenou v pozměněné citaci proroka Joela, kde oproti původnímu textu „a stane se potom“ sv. Lukáš píše „i stane se v posledních dnech“ (Sk 2,16n; Jl 3,1n). Z druhé strany je mnoho novozákonních míst, kde se hovoří o Duchu svatém darovaném církvi jako o prvotině (Ř 8,23), závdavku (2 K 5,5), závdavku našeho dědictví (Ef 1,14), jako o pečeti (Ef 1,13), znamení pro den vykoupení (Ef 4,30). V 2 K 1,21–22 apoštol Pavel píše: „Ten, kdo nás spolu s vámi staví na pevný základ v Kristu a kdo si nás pomazal, je Bůh. On nám také vtiskl svou pečeť a do srdce nám dal svého Ducha jako závdavek toho, co nám připravil.“

Právě citované texty nehovoří jednoznačně, výlučně a přímo o biřmování, ale sehrály důležitou roli při vytváření teologie této svátosti. Biřmovanec, který už na křtu vstoupil do společenství s Bohem jako adoptivní syn či dcera, je při biřmování označen pečeti přináležetosti Bohu. Jedná se o **pečet lásky, která znamená úděl připravený biřmovanci, úděl věčného společenství s Bohem.** Tyto biblické verše posloužily ve scholastickém období k nauce o „charakteru“ biřmování. Duch uvádí lidi do posledního dne, ve kterém vyvolení budou označeni pečetídlem živého Boha (Zj 7,2).

Eschatologický rozměr je přítomen i v tradici, ale je málo studovaný a také málo zřejmý v liturgických textech. Papež Lev Veliký hovoří o křesťanech, kteří znovuzrozeni z vody a z Ducha svatého přijali **pomazání spásy a pečeť života věčného.** Slova, která doprovázela pomazávání křížem, obsahovala dle svědectví Gelasiánského sakramentáře zmínku o věčném životě.⁹ Podobně končí i modlitba pro žehnání křížem: „A dej, ať je toto křížem spásy pro všechny, kdo se z vody a z Ducha Svatého narodí k novému životu: ať dostanou podíl na životě věčném a společenství v tvé slávě. Skrze Krista, našeho Pána. Amen.“¹⁰

Křížem, kterým je křesťan v jednotlivých etapách iniciace pomazáván, je symbolem jeho spásy, jeho účasti na životě Božím, jeho vstupu do slávy. Duch přijatý darem je zárukou eschatologické spásy. Biřmování je svátost „plnosti“ Ducha, předjímá tedy konečné naplnění.

„Díky impulsu Ducha se eschatologické nasměrování pocházející ze křtu nezaměřuje na světlý bod na onom světě, ale biřmovanec je přiveden k církvi, aby v ní žil a naplnil své poslání.“¹¹

2. Povaha a účinky biřmování

Pro správné pochopení svátosti biřmování je potřeba připomenout několik faktů z její historie. Postupně vyčleňování se této svátosti z celku obřadů křesťanské iniciace na začátku 5. století bylo spojeno s šířením křesťanství i na venkově a rolí biskupa jako jediného služebníka svátosti biřmování. Od 12. století je oficiálně i v liturgických knihách svátost biřmování oddělena od obřadů křtu. Teologie této svátosti není příliš rozvinutá, scholastika ji ve výčtu sedmi svátostí řadí na druhé místo, aniž by poukázala na její podstatnou spojitost se svátostí křtu a eucharistií.

V této části se budeme věnovat původu svátosti biřmování, struktuře jejího slavení, milosti jí vlastní, nezrušitelnému znamení, které vtiskuje, i její potřebnosti.

Svátostná struktura biřmování

A. VZKLÁDÁNÍ RUKOU/RUKY

Podíváme-li se na toto gesto ve Skutcích apoštolů, nacházíme ho v souvislosti s uzdravováním nemocných (Sk 9,12; 28,8), ale především ve vztahu k daru Ducha svatého udíleného po křtu (Sk 8,17; 19,6). O tomto gestu hovoří i list Židům (6,2). Historický pohled na slavení svátosti biřmování v západní církvi ukazuje, že vzkládání rukou či ruky nabývalo různé podoby, v určitých obdobích se zřejmě vůbec nepoužívalo. Současná liturgická praxe váže podstatu svátosti biřmování na pomazání křížem na čele biřmovance, které se dělá při vzkládání ruky a je doprovázeno svátostnými slovy. Před samotným pomazáním obřad počítá se vzkládáním rukou nad biřmovanci, doprovázeným modlitbou o dary Ducha svatého. „I když toto gesto nepatří k podstatě svátostného obřadu, je třeba ho považovat za velmi důležité, protože přispívá k celistvé úplnosti a k plnějšímu pochopení svátosti“ (Pavel VI., DCN).

B. POMAZÁNÍ KŘÍŽEM

V římské liturgii bylo pomazání křížem v rámci obřadů konaných po křtu dvojí: první konal kněz na hlavě novokřtěnce, druhé biskup na jeho čele; pouze toto druhé pomazání bylo doprovázeno vzkládáním ruky pro darování Ducha.

Pomazání olejem ve Starém zákoně znamenalo, že si Bůh dotýčnou osobu přivlastňuje, povolává, posvěcuje. V první řadě se týkalo králů (1 S 10,1); po babylonském vyhnanství (6. st. př. Kr.) také kněží (Nu 3,3). Pokud jde o proroky, jednalo se zpravidla o duchovní pomazání (pouze o Elizeovi víme s jistotou, že byl pomazaný olejem, viz 1 Kr 19,16). Pomazání olejem činilo tyto lidi schopnými uskutečnit úkol, který jim byl svěřen (1 S 10,1–6). Toto královské, kněžské a prorocké poslání se naplňuje na Kristu, tedy Pomazaném, a od něho se v církvi rozdává věřícím.

Olej je tedy symbolem Ducha, který uschopňuje ke svěřenému poslání. Vidíme to na samotném Ježíšovi, když vykládal úryvek z proroka Izaiáše v nazaretské synagoze (L 4,18); podobně o Ježíšovi hovořil i apoštol Petr u Kornélie: „Bůh pomazal Ježíše z Nazareta Duchem svatým a mocí“ (Sk 10,38). V životě věřících přináší pomazání Duchem poznání (1 J 2,20,27), čemuž dobře porozumíme na základě Ježíšova příslibu o Duchu pravdy (J 16,13–15).

Křížmo je olivový olej smíchaný s vonnými látkami. V dávné době byla vůně také symbolem oběti. Liturgie v jeruzalémském chrámě zná kadidlový oltář (Ex 30,1–10). Pálení kadidla z vonných látek bylo záležitostí každého rána i večera. Vůně kadidla stoupající v dýmu vyjadřuje modlitbu (Ž 141,2; Zj 5,8; 8,3–4). Nový zákon hovoří o Kristu, který dal sám sebe za nás jako dar a oběť, jejíž vůně je Bohu milá (Ef 5,2); podobně i křesťané jsou vůní kadidla, kterou Kristus obětuje Bohu (2 K 2,15).

Po přiblížení toho, co všechno pomazání křížem zahrnuje, se nelze divit, že právě ono se brzy stalo hlavním znamením liturgie biřmování.

C. ZNAMENÍ KŘÍŽE NA ČELE

Toto gesto je dosvědčeno od 3. st., v 5. st. se stává součástí obřadu pomazání a hovoří se o něm jako o pečeti. Ve Starém zákoně je význam **pečeti** vnímán jako **rozpoznávací znamení**, a tedy **záruka ochrany, neboť lidé jí označení patří Bohu** (záchrana židovských

a) „Ustanovení“ svátosti biřmování Kristem

Svátost biřmování se stává samostatným obřadem poměrně pozdě a její slavení zná mnoho různých podob. Tomáš Akvinský hovoří o jejím ustanovení ve smyslu Kristova zaslíbení (J 16,7). Apoštolové viděli novost vylití Ducha o letnicích jako dar a jako jedinečné a rozhodující poslání, že kromě křestní koupele na odpuštění hříchů hlásali výslovně tento dar Ducha (Sk 2,38; 8,17; 19,6). Tato praxe apoštolů je nahlížena jako činnost, kterou nechtěli konat nic jiného než uposlechnout Kristův příkaz, ať už způsob, jakým toto přikázání dostali, byl jakýkoli.

b) Svátostná struktura biřmování

Svátostnou strukturou rozumíme viditelné prvky, které spolupůsobí na existenci svátosti i její účinky. Prohloubit vnímání povahy a účinků této svátosti znamená ujasnit si původ jednotlivých prvků.

prvorozců v Egyptě /Ex 12,21–30/; záchrana spravedlivých v Jeruzalémě /Ez 9,4–6/).

Ve spojení s Kristem získává pečeť novou hodnotu, neboť On sám byl označen pečeti Boha, svého Otce (J 6,27). Pak i křesťan je označen „pečetí Ducha“ (Ef 1,13–14); je to označení božích služebníků i záruka jejich ochrany v čase eschatologické zkoušky (Zj 7,3; 9,4).

Ještě je potřeba připomenout, že výše citované biblické texty označují v patristické tradici duchovní skutečnost společnou křtu i biřmování. Pojem pečeť se původně vztahoval na první dvě svátosti, nezřídka i na celou křesťanskou iniciaci.

D. SLOVO CÍRKVE

Nyní máme na mysli slova, která doprovázejí pomazání křížem. V římském obřadu biskup říká: „**Přijmi pečeť daru Ducha svatého.**“ Tato slova (kromě slovesa) nacházíme v byzantské liturgii, v níž jsou přítomna minimálně od 5. st. Papež Pavel VI. je převzal pro slavení svátosti biřmování, neboť naznačují hlavní účinek svátosti lépe než do té doby používaný text.

Pečeť a dar mají vztah k Duchu svatému. To On činí ve svátosti věřícího dokonale podobným Kristu; vždyť právě Kristu – dříve než komukoliv jinému – vtiskl Bůh Otec svou pečeť (J 6,27).

O pneumatologickém rozměru „pečeti“ jsme pojednali výše, budeme se tedy věnovat „daru“, který má v Bibli rovněž silné spojení s Duchem. Můžeme začít rozhovorem Ježíše se samařskou ženou: „Kdybys znala Boží dar“ (J 4,10); tento dar je vyjádřen obrazem živé vody, jejímž významem je jak zjevení, tak Duch, který nechá toto zjevení proniknout do nitra věřícího (J 7,37–39). Apoštol Petr v závěru svého kázání odpovídá na otázku posluchačů slovy: „Obráťte se a každý z vás ať přijme křest ve jménu Ježíše Krista na odpuštění svých hříchů, a dostanete dar Ducha svatého“ (Sk 2,38; srov. 8,20; 10,45; 11,17). Apoštol Pavel pak píše: „Boží láska je vylita do našich srdcí skrze Ducha svatého, který nám byl dán“ (Ř 5,5). Dar Ducha svatého je tedy projevem Otcovy lásky. Díky tomuto daru můžeme Otcovi odpovědět láskou dítěte, můžeme také milovat své bratry a sestry tou láskou, jakou Otec miluje Syna a oni oba milují lidi.

Biřmování tedy zdokonaluje připodobnění se Pánu, vtiskuje nezrušitelnou pečeť, kterou je dar samotného Ducha svatého, v němž spočívá nedotknutelná důstojnost Božích dětí (2 K 1,21–22).

E. SLUŽEBNÍK BIŘMOVÁNÍ

Pokud jde o udělovatele této svátosti, setkáváme se s pojmy „původní“ a „řádný“. Z prvotní tradice i západní praxe vyplývá, že udělovatelem této svátosti je biskup. Na druhém vatikánském koncilu bylo použito označení „původní“ (LG 26), a to vzhledem k východní praxi, která běžně připisuje kněžím úkol biřmovat; označení „řádný“ najdeme např. v CIC 882, neboť se jedná o praxi římské církve. I ona zná ve výjimečných případech jako služebníka této svátosti kněze (viz KKC 1313, OB 7). Dle všeobecného přesvědčení je pro platnost svátosti nutné použít křížmo požehnané biskupem.

Je-li celebrantem biskup, vystupuje do popředí spojitost s prvním sesláním Ducha i těsnější pouto biřmovance s církví, jak jsme o tom už pojednali v ekleziologickém rozměru biřmování.

c) Zvláštní milost biřmování vzhledem ke křtu

Především je potřeba připomenout společný teologický základ iniciačních svátostí, neboť postupnost není v Bohu, ale v přijetí člověkem, který jen pomalu v jednotlivých částech objevuje jednotu křesťanského tajemství.¹²

Biřmování zdůrazňuje zvláště jedno hledisko spásy, a sice křesťanskou spásu jako dar Ducha, který nám byl dán; ten pomáhá uskutečnit to, co křest už v sobě má. V tomto rámci je možné vyložit to, co je vlastní biřmování. Církevní otcové hovoří o zdokonalující milosti, ale blíže tento pojem nevysvětlují. Pro ně totiž biřmování nebylo ničím jiným než vyvrcholením první části křesťanské iniciace, která tvoří jeden vitální a organický celek. Sv. Ambrož a pak i západní tradice spojují zdokonalení duchovního života s dary Ducha svatého. Hovoří tedy o jisté „plnosti“.

Hovoříme-li v souvislosti s biřmováním o zralosti či dospělosti, nemůžeme zaměňovat přirozené zákony dospívání s řádem milosti, který má vlastní zákony duchovního dozrávání. Nadpřirozený život darovaný ve křtu je při biřmování pozvednutý k dokonalosti dospělého života. **Vztah mezi křtem a biřmováním je podobný jako mezi narozením a růstem**: jedná se tedy o rozvinutí křestního života do plné zralosti, biřmovanec je dokonale křesťanem ne ve smyslu morálním, ale ontologickým.

Zdokonalení, které je vlastní svátosti biřmování, se netýká ani roviny svátosti, protože křest dává člověku vše potřebné ke spásě, ani roviny milosti, protože už křest dává Ducha. Jedná se o zdokonalení ve vztahu k pokřtěnému, protože při biřmování dochází k rozvoji nadpřirozeného života přijatého při křtu. **Z teologického pohledu se pokřtěný stává dospělým křesťanem, a tedy odpovědným za budování křesťanské komunity, za působení Ducha v církvi a za misijní povolání** (srov. KKC 1285; 1302–1305). Z této milosti pak vycházejí další osobní povolání a služby.

Při biřmování církev slaví své letnice, otevírá se novým darům a vnuknutím Ducha, aby rostla v jednotě a stala se „znamením a nástrojem [...] jednoty celého lidstva“ (LG 1).

d) Nezrušitelné duchovní znamení neboli svátostný „charakter“

Křest a biřmování jsou svátosti, které se v životě člověka neopakuji. Učení o „pečeti Ducha“ se postupně rozvinulo do „nezrušitelného znamení“. Skrze voňavý, darovaný, vylitý olej zanechává jedna osoba na druhé svou vlastní stopu, tedy něco ze sebe: Duch svatý zanechává svůj otisk na osobě pomazané křížem, a to způsobem nezničitelným; **charakter tedy znamená konečný a neodvolatelný závazek Boha vůči člověku**.

O tom, že biřmování vtiskuje svátostný charakter, se vícekrát v dějinách vyjádřilo magisterium církve (koncil florentský, tridentský, Pavel VI.). V čem tedy spočívá? Především ve zvláštním připodobnění Kristu. Křesťan se na křtu stal podobným Kristu coby vtělenému Božímu Synu; **při biřmování se stává podobným Kristu coby Mesiáší, tedy pomazanému Duchem svatým po křtu v Jordánu**. Biřmovanec tak nezrušitelně přijímá od Ducha svatého otisk Pomazaného par excellence a takto je třeba chápat neopakovatelnost této svátosti.

Dalším rysem svátostného charakteru je specifické včlenění do církve. Podíl na Kristově kněžské, prorocké a královské službě přítomný od křtu se při biřmování zaměřuje více na budování církve jako Kristova těla, na šíření Božího království; oficiálně nás uvádí do veřejného života církve.

Jestliže svátostný charakter nemůžeme ztratit, s milostí posvěcující tomu tak není. Charakter nás sjednocuje s Kristem, pramenem milosti; chrání v nás přístup k této milosti. Znamená to, že se neslučuje se ztrátou milosti, protože máme být živými Kristovými údý právě skrze milost.

e) Nezbytnost biřmování

Tato svátost ke spásě nutná není. Nicméně smrtelně hřeší, kdo ji nechce přijmout z důvodu pohrdání.¹³ Ve hře není nutnost osobní spásy ani právní povinnost. Jedná se spíše o naplnění dějin spásy křesťanského života v církvi a o naplnění dějin spásy církve skrze vliv plného křesťanského života. Její slavení také souvisí s misijním posláním církve.

Závěr

Velmi obecně je možné říci, že biřmování je obřad, ve kterém církev žádá zvláštní a účinné vylití Ducha přinášející větší připodobnění Kristu a včlenění do církve. Pokřtěný může v síle pomazání křížem, které bude svou účinnost projevovat po celý život, v církvi zosobnit dar synovství v Kristu přijatý ve křtu, takže postaví dynamiku růstu pod vedení Ducha svatého. Křest je základní svátost, biřmování doplňuje křestní dar. Nelze ji chápat jako znevážení křtu, ale jako hlásání, že **křestní spása se má stát dějinami pod vedením Ducha**.

Poznámky:

- 1 AUGÉ, M. *L'iniziazione cristiana. Battesimo e confermazione*. Roma : LAS, 2004. Názvy částí i další členění tohoto článku odpovídají struktuře 11. a 12. kapitoly právě citované knihy, str. 265–297. Záměrem zpracování je seznámit čtenáře s jejich obsahem; odkazy v poznámkách na práce jiných autorů jsou převzaty od M. Augého.
- 2 TERTULIÁN, *De resurrectione mortuorum* 8,3.
- 3 V konstituci o posvátné liturgii druhého vatikánského koncilu nacházíme po stručném popisu plánu Boží spásy, vrcholící ve velikonocním tajemství smrti a vzkříšení Krista, slova, že „křest zapojuje lidi do Kristova velikonocního tajemství“ (SC 6). Oběžník vydaný Kongregací pro bohoslužbu a svátosti (16. 1. 1988) o *Připravě na velikonocní svátky a jejich slavení* přejímá koncilový text a zároveň píše, že „křtem a biřmováním jsme byli zapojeni do Kristova velikonocního tajemství“ (č. 80).
- 4 Obřady biřmování č. 2, in *Římský pontifikál*. Praha : ČBK, 2008, 55. *Obřady biřmování* vyšly též jako samostatná kniha v r. 1974. Odkazy v článku budou činěny na *Římský pontifikál*.
- 5 Srov. ROCCHETTA, C. *I sacramenti della fede* 2. Bologna : Dehoniane, 2001, 63.
- 6 Srov. THORNTON, L. S. *Confermation. Its place in the baptismal mystery*. London, 1954.
- 7 DCN, in *Římský pontifikál*, s. 49. Srov. OB 7: „těsnější pouto, které spojuje biřmovance s církví“.
- 8 Viz LG 11; DCN, in *Římský pontifikál*, s. 49; OB 22.
- 9 Signum Christi in vitam aeternam.
- 10 *Římský pontifikál*, 653. Text žehnání křížma je v podstatě převzatý z Gelasiánského sakramentáře.
- 11 LIGIER, L. *La confermazione. Significato e implicazioni ecumeniche ieri e oggi*. Roma : Dehoniane, 1990, 268.
- 12 HAMMAN, A. G. *Le baptem et la confirmation*. Paris 1969, 213.
- 13 MARTIN V., *Bula Inter cunctas* (20. 2. 1418) proti stoupencům J. Viklefa a J. Husa.

Summary: **The Theology of the Sacrament of Confirmation**

The Sacrament of Confirmation makes baptized similar to Christ, which is Anointed; God's love has been poured into our hearts through the Holy Spirit „in the fullness of“; it means Pentecost of both individual Christians and whole Church; it impresses the sign for redemption. The Rituality of this sacrament underscores its pneumatological contents by both gestures and words.